

ویژگی‌های شخصیتی و نگرش به اعتیاد و مواد مخدر در دانشجویانحسن شفیعی^{۱*}، محمدرضا قمیصی^۲^۱ گروه روانشناسی، دانشگاه پیام نور مرکز دلیجان، دلیجان، ایران^۲ کارشناسی ارشد علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، ???، ایران**چکیده**

اعتیاد یک بیماری زیست‌شناختی، روان‌شناختی و اجتماعی است. تحقیقات نشان داده است که ویژگی‌های شخصیتی از جمله عوامل سبب‌شناختی مهم در گرایش به اعتیاد و مواد مخدر می‌باشند. این پژوهش با هدف بررسی پیش‌بینی نگرش به اعتیاد و مواد مخدر بر اساس ۵ عامل بزرگ شخصیتی در دانشجویان استان مرکزی صورت گرفت. به‌منظور سنجش متغیرهای تحقیق از پرسش‌نامه‌های نگرش نسبت به اعتیاد و مواد مخدر و فرم کوتاه پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت (NEO) استفاده شد. نمونه آماری شامل ۲۳۸ نفر از دانشجویان مراکز پیام نور دلیجان، ساوه و محلات در سال ۱۳۹۴ بود که از طریق نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند. نتایج ضریب همبستگی پیرسون نشان داد بین گرایش به اعتیاد و مواد مخدر و متغیرهای شخصیتی، گشودگی به تجربه، توافق‌پذیری و وظیفه‌گرایی همبستگی منفی معناداری وجود دارد درحالی‌که برون‌گرایی و روان‌نژندگرایی با گرایش به اعتیاد و مواد مخدر در دانشجویان رابطه معناداری نداشتند. بر اساس نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه ویژگی شخصیتی توافق‌پذیری تنها پیش‌بین کننده معنادار گرایش به اعتیاد و مواد مخدر در دانشجویان بود. نتایج این پژوهش نشان داد که بین ویژگی‌های شخصیتی و گرایش به مواد مخدر و اعتیاد رابطه وجود دارد؛ بنابراین در مداخلات درمانی و پیشگیریانه اعتیاد به مواد مخدر، توجه به ویژگی‌های شخصیتی خصوصاً توافق‌پذیری از اهمیت زیادی برخوردار است.

کلیدواژه‌ها: اعتیاد؛ نگرش؛ مواد مخدر؛ ویژگی‌های شخصیتی؛ دانشگاه**مقدمه**

اعتیاد یک بیماری زیست‌شناختی، روان‌شناختی و اجتماعی است. عوامل متعددی در سبب‌شناسی سوء مصرف و اعتیاد مؤثر هستند که در تعامل با یکدیگر منجر به شروع مصرف و سپس اعتیاد می‌شوند (اسلام دوست، ۱۳۸۶). بر اساس برنامه ششم توسعه کشور اعتیاد و مبارزه با مواد مخدر جز نخستین اولویت‌های آسیب‌های اجتماعی در ایران است و طبق آمارهای رسمی و برآوردهای مبتنی بر شاخص‌های سازمان ملل، در حال حاضر یک و نیم میلیون نفر معتاد در کشور زندگی می‌کنند که اعتیاد آنها از مواد سنتی به سمت مواد صنعتی و پرخطر رفته است. متأسفانه آثار و تبعات استفاده از اینگونه مواد در جامعه بسیار بوده و در حال حاضر ۶۰ درصد از تعداد زندانی‌های موجود در کشور به طور مستقیم و غیر مستقیم با اعتیاد و مواد مخدر در ارتباط هستند؛ همچنین عامل ۵۰ درصد از طلاق‌ها اعتیاد می‌باشد متأسفانه به رغم تلاش‌های بسیار در حوزه مواد مخدر و روند کشفیات و دو برابر شدن این موضوع اما به دلایل سودآور بودن و قدرت ریسک بالای آن، استفاده از مواد مخدر در کل دنیا در حال افزایش است. شخصیت عبارت است از الگوهای ویژه فکری، احساسی و رفتاری که هر فرد را از افراد دیگر متمایز می‌سازد (واگنر، ۲۰۱۲).

تحقیقات نشان داده است که ویژگی‌های شخصیتی از جمله عوامل سبب‌شناختی مهم در گرایش به رفتارهای پرخطر از جمله مصرف سیگار، مصرف الکل، مصرف مواد و فعالیت جنسی ناایمن به شمار می‌رود. (پلیمینی و همکاران، ۲۰۱۰). یکی از مهمترین دسته بندی‌های مربوط به شخصیت، مدل پنج‌عاملی است که مک کرا و کاستا^۲ آن را در امتداد پنج بعد یا پنج عامل اصلی شامل روان‌رنجورخویی^۳، برون

*پست الکترونیک نویسنده مسئول: h_shafiee@pnu.ac.ir

این تحقیق با استفاده از اعتبارات پژوهشی دانشگاه پیام نور در قالب طرح گرانت انجام شده است.

1 - Wagner

2 - McCrae & Costa

3 - Neuroticism

گرای^۱، گشودگی به تجربه^۲، توافق پذیری^۳، وظیفه گرایی^۴ کردند (مک کری و کاستا^۵، ۲۰۰۴). خصوصیات شخصیتی معتادان به مواد مخدر صرفاً ناشی از مواد مخدر نیست بلکه معتادان، قبل از اعتیاد دارای نارسایی‌های روانی و شخصیتی عدیده‌ای بوده‌اند که بعد از اعتیاد به صورت مخرب تری ظاهر و تشدید شده است، لذا مشکل معتادان تنها مواد مخدر نیست، بلکه در اصل رابطه متقابل شخصیت او و اعتیاد مطرح بوده و ساختمان شخصیتی برخی از افراد برای پذیرش اعتیاد مساعدتر از دیگران است. پژوهش‌ها بیان‌گر آن هستند که میان عوامل شخصیتی و گرایش به مصرف مواد ارتباط مستقیم معنی‌دار وجود دارد. افرادی که نگرش‌ها و باورهای مثبت و یا مواد مخدر دارند، احتمال مصرف و اعتیادشان بیش از کسانی است که نگرش‌های منفی دارند. این نگرش‌های مثبت معمولاً عبارتند از: کسب بزرگی و تشخص، رفع درد‌های جسمی و خستگی، کسب آرامش روانی، توانایی مصرف مواد بدون احتمال بروز به اعتیاد (علیلو و همکاران، ۱۳۸۸)

دانشجویان در آغاز دوره تحصیل، اغلب با مشکلاتی نظیر مدیریت زمان مطالعه دروس، کاهش مدت خواب، چالش‌های روابط بین فردی، آغاز استعمال دخانیات و مصرف سیگار مواجه هستند و ممکن است به اشتباه، به منظور حفظ هشیاری و انرژی و یا فرار از مشکلات تحصیلی به اعتیاد گرایش پیدا کنند. تهدید نرم مواد مخدر و روان‌گردان‌ها به صورت زلزله خاموش، محیط‌های آموزشی دانشگاه‌ها را نشانه روی کرده و با ارائه باورهای غلط (از جمله مصرف مواد برای آرامش، خلاقیت، نشاط، رهایی از استرس و اضطراب، لاغری، تمرکز، شب‌بیداری، تفریح) به دنبال جذب مشتری جدید می‌باشد. نتایج پژوهش‌های صورت گرفته در بررسی وضعیت گرایش و شیوع مصرف مواد در دانشجویان در سال‌های اخیر نگران‌کننده بوده است، براساس آخرین آمار انجام شده، ۲/۶ درصد دانشجویان دانشگاه‌های تحت پوشش وزارت علوم به مواد مخدر اعتیاد دارند. (ستاد مبارزه با مواد مخدر).

پژوهش‌ها در زمینه بررسی عوامل درونی و مستعدکننده گرایش و وابستگی به مواد نشان‌دهنده متغیرهایی از جمله وضعیت سلامت روانی و نگرش فرد به مواد مخدر بوده‌اند. وابستگی به مواد یک فرایند تدریجی است که با نگرش مثبت نسبت به مواد شروع می‌شود. گرایش به اعتیاد از مقوله‌های مهم در مباحث مربوط به سوءمصرف مواد است و با حوزه‌های نگرشی افراد از قبیل درک آنها از قانونی بودن و میزان پذیرش اجتماعی مواد، ضررهای ناشی از مصرف مواد و یا حالات و پیامدهای خوشایند مصرف مواد رابطه مستقیم دارد. نگرش به صورت مستقیم یا غیر مستقیم بر رفتار تاثیر می‌گذارد و وجود نگرش‌های مثبت در مورد مواد احتمال بروز این رفتار پرخطر را بیشتر می‌کند (اصغری و همکاران، ۱۳۹۳).

جوانان اصلی‌ترین قربانیان مواد مخدر هستند. اکثر کشورها از این نظر در وضعیت مشابهی قرار دارند. جوانان به خاطر خصوصیات شخصیتی آسیب‌پذیری زیادی دارند. علاوه بر عوامل فردی و اجتماعی که در بروز وابستگی به مواد نقش دارند. عوامل روان‌شناختی نیز نقش مهمی ایفا می‌کنند. با توجه به اینکه دانشجویان بخش عظیمی از جامعه امروز کشور را تشکیل می‌دهند، نسبت جمعیتی این گروه، پتانسیل آسیب‌پذیری جامعه نسبت به آسیب‌های اجتماعی را بالا می‌برد. این مسئله ضرورت تحقیق و کسب آگاهی درباره ویژگی‌های شخصیتی که منجر به گرایش و نگرش مثبت به اعتیاد و مواد مخدر می‌شوند را بیشتر می‌کند. مطالعه حاضر به بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و نگرش به اعتیاد و مواد مخدر در دانشجویان مراکز و واحد‌های دانشگاه پیام نور استان مرکزی می‌پردازد.

روش

شرکت‌کنندگان

جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان دانشگاه پیام نور استان مرکزی است. با هماهنگی با دانشگاه پیام نور مراکز دلیجان، محلات و ساوه، ۲۳۸ نفر از دانشجویان رشته‌های مختلف به صورت تصادفی خوشه‌ای به عنوان نمونه نهایی انتخاب شدند و پرسشنامه‌های نگرش نسبت به اعتیاد و مواد مخدر و فرم کوتاه پرسشنامه شخصیتی NEO در بین آنها توزیع گردید. این پژوهش از نوع همبستگی است.

1 - Extraversion
2 - Openness to experience
3 - Agreeableness
4 - Conscientiousness
5 - McCare & Costa PT

پرسشنامه نگرش نسبت به اعتیاد و مواد مخدر: این ابزار خودگزارش دهی توسط نظری (۲۰۰۰) ساخته شد و شامل ۳۰ گویه می باشد که به صورت لیکرتی نمره گذاری می شود و در مورد گویه های با نگرش مثبت به اعتیاد به هر یک از پاسخ های "کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم، کاملاً مخالفم" به ترتیب نمره های ۵، ۴، ۳، ۲ و ۱ داده می شود و در مورد گویه های با نگرش منفی به اعتیاد، نمره گذاری به ترتیب معکوس انجام می شود (به هر یک از پاسخ های "کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم، کاملاً مخالفم" به ترتیب نمره های ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ داده می شود). بنابراین دامنه نمرات فرد در این پرسشنامه بین ۳۰ تا ۱۶۰ در نوسان خواهد بود و کسب نمره بالاتر نشانگر نگرش مساعد و مطلوب نسبت به اعتیاد و مصرف مواد مخدر است. روایی صوری و محتوایی و همچنین اعتبار فرم موازی و همسانی درونی این مقیاس مطلوب گزارش شده است. میزان همسانی درونی این آزمون توسط ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۹ گزارش شد (نظری، ۲۰۰۰).

فرم کوتاه پرسشنامه ی پنج عامل بزرگ شخصیت (NEO): فرم ۲۵ سوال این آزمون جهت سنجش ۵ عامل بزرگ شخصیتی توسط خرمايي و فرمانی (۱۳۹۳) طراحی شد. شرکت کننده باید پس از مطالعه گویه های آزمون صحت آن در مورد خودش را براساس مقیاس لیکرت از کاملاً درست تا کاملاً نادرست تعیین کند. درجه بندی این ویژگی ها بر اساس مقیاس ۵ درجه است که در مورد گویه های مثبت به انتخاب گزینه کاملاً درست نمره ۵ و به انتخاب گزینه کاملاً نادرست نمره ۱ تعلق می گیرد. گویه های منفی به صورت عکس نمره گذاری می شوند. بیشترین نمره اکتسابی در هر عامل ۲۵ و کمترین نمره اکتسابی ۱۰ خواهد بود. به منظور بررسی اعتبار پرسشنامه مذکور از تحلیل عاملی به روش مولفه های اصلی و جهت بررسی اعتبار این آزمون از روش ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید. نتایج تحلیل عاملی نشان دهنده ی استقلال پنج عامل بزرگ شخصیت بود. ضرایب آلفای کرونباخ از ۰/۶۹ تا ۰/۸۳ محاسبه شد. نتایج نشان داد که فرم کوتاه پرسشنامه ی پنج عامل بزرگ شخصیت از روایی و اعتبار مناسبی در ایران برخوردار است و می توان از آن در فعالیتهای پژوهشی استفاده نمود (خرمایی و فرمانی، ۱۳۹۳).

شیوه ی اجرا

پژوهشگران تمامی ابزارهای پژوهش را به طور همزمان روی شرکت کنندگان اجرا و نتایج را تجزیه و تحلیل کردند. داده ها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS نسخه ۱۷ مورد تحلیل قرار گرفت.

نتایج

برای پاسخ دهی به این فرضیه که بین ویژگی های شخصیتی و نگرش نسبت به اعتیاد و مواد مخدر در دانشجویان رابطه وجود دارد از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج این تحلیل نشان داد که بین گرایش به اعتیاد و مواد مخدر و متغیرهای شخصیتی: گشودگی به تجربه ($r = -0/19$) توافقی پذیری ($r = -0/25$) و وظیفه گرایی ($r = -0/19$) همبستگی منفی معناداری وجود داشته و سایر ویژگی های شخصیتی رابطه معناداری با گرایش به اعتیاد و مواد مخدر نداشتند. به منظور پیش بینی گرایش به اعتیاد و مواد مخدر براساس ویژگی های شخصیتی از تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شد. همانطور که نتایج این تحلیل در جدول ۳ نشان می دهد نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیره با استفاده از روش Enter مدل معناداری را نشان داد ($p < 0/005$ و $F_{5,232} = 5/15$). ضریب همبستگی چندگانه برابر $R = 0/31$ بود که تقریباً این مدل ۱۰ درصد از واریانس گرایش به اعتیاد و مواد مخدر را توجیه می کند ($R^2 = 0/10$). نتایج این تحلیل نشان می دهد که ویژگی شخصیتی توافقی پذیری، تنها پیش بین کننده معنادار گرایش به اعتیاد و مواد مخدر است که به تنهایی ۶ درصد از تغییرات گرایش به اعتیاد و مواد مخدر را پیش بینی می کند در حالی که سهم سایر متغیرها ۴ درصد است.

جدول ۱

نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه برای پیش بینی گرایش به اعتیاد و مواد مخدر براساس ویژگی های شخصیتی				
متغیرها	B	SEB	β	p
برون گرایی	-۰/۲۲	۰/۳۲	۰/۰۴	۰/۴۸
روان نژندگرایی	-۰/۲۳	۰/۳۱	-۰/۰۵	۰/۴۵
گشودگی در تجربه	-۰/۶۸	۰/۴۲	-۰/۱۱	۰/۱۰
توافقی پذیری	-۱/۱۴	۰/۳۸	-۰/۲۰	۰/۰۰۳
وظیفه گرایی	-۰/۶۱	۰/۳۸	-۰/۱۱	۰/۱۱

بحث

نتایج این پژوهش نشان داد که بین ویژگی‌های شخصیتی گشودگی به تجربه، توافق‌پذیری و وظیفه‌گرایی با گرایش به اعتیاد و مواد مخدر در دانشجویان رابطه منفی معناداری وجود دارد به طوری که هر چه میزان توافق‌پذیری، وظیفه‌گرایی و گشودگی به تجربه در یک فرد پایین باشد، میزان گرایش شخص به مواد مخدر و اعتیاد افزایش پیدا می‌کند. همچنین، نتایج پژوهش نشان داد که بین سایر ویژگی‌های شخصیتی شامل برون‌گرایی و روان‌نژندگرایی و گرایش به اعتیاد و مخدر رابطه معناداری وجود ندارد.

وجود رابطه منفی بین گشودگی به تجربه، توافق‌پذیری، وظیفه‌گرایی با گرایش به اعتیاد و مواد مخدر با یافته پژوهش‌های اصغری و همکاران (۱۳۹۳)، باران اولادی و همکاران (۱۳۹۲)، بخشی‌پور و همکاران (۱۳۸۷)، زرگر و همکاران (۱۳۸۷)، فرانکوئیس، آریوکامبم و تیگنول (۲۰۰۰) و علیلو و همکاران (۱۳۸۸) هماهنگ است.

افرادی که از صفت توافق‌پذیری پایینی برخوردارند، رفتارهای تکانشی بیشتر، تحریک‌پذیری بالا و ثبات هیجانی کمتری دارند. آنها منفی‌گرا، غیردلپذیر، ستیزه‌جو، خودبین، مشکوک به نیت دیگران و رقابت‌جو هستند. نمره‌های پایین در این عامل با اختلال‌های شخصیت خودشیفته، ضد اجتماعی و روان‌پریش مرتبط است (مک کری و کاستا، ۲۰۰۴). بنابراین گرایش افراد به سمت اعتیاد و مصرف مواد بر اساس سطح توافق‌پذیری پایین به خوبی قابل تبیین است و پژوهش‌ها موید این هستند که با افزایش توافق‌پذیری و سازگاری در افراد عادی و معتادین با روش‌های مختلف درمانی خصوصاً روان‌درمانی می‌توان میزان گرایش به مواد مخدر و میزان عود و انگیزه ترک بدون بازگشت را در افراد هموارتر و میسرتر ساخت (علیلو و همکاران، ۱۳۸۸).

وظیفه‌گرایی یا باوجدان بودن با صفات شخصیتی کفایت، وظیفه‌شناسی، تلاش برای موفقیت، خویشتنداری و احتیاط در تصمیم‌گیری مشخص می‌شود. کسانی که در این ویژگی شخصیتی نمرات کمتری کسب می‌کنند، اغلب در به کارگیری اصول اخلاقی زیاد دقیق نبوده و تلاش چندانی برای رسیدن به اهداف خود نشان نمی‌دهند. از سوی دیگر شواهد نشان می‌دهد که این افراد بسیار لذت‌گرا بوده و علاقه زیادی به امور لذت‌آور دارند. نمرات پایین در توافقی بودن و وجدانی بودن منجر به شکل‌گیری هیجان‌خواهی تکانشی می‌شود که این ترکیب شخصیتی به طور ویژه، فرد را در معرض ارتکاب رفتارهای پرخطر مانند مصرف مواد مخدر و اعتیاد قرار می‌دهد (خرمایی و فرمانی، ۱۳۹۳).

گشودگی به تجربه ویژگی است که اغلب کنجکاوی نسبت به دنیای بیرونی و درونی را در خود جای داده است. افرادی که نسبت به دنیای اطراف خود کنجکاو هستند، اغلب تجارب مثبت و منفی بیشتری را تجربه می‌کنند اگر چه بعد باز بودن به تجربه به جنبه‌های مختلفی چون تفکر واگرا که عاملی در خلاقیت است مربوط می‌شود، لیکن انعطاف بی‌مهابا در مواجهه با مسائل جدید امکان‌گرفتار شدن در دام اعتیاد و سایر مسائل دیگر را رقم خواهد زد.

یکی از بارزترین علل گرایش به مصرف مواد مخدر در جوامع صنعتی پیشرفته شکستن عادت ناشی از حیات عادی فردی است که در بستر زمان، صورت تکرار ملال‌آور به خود می‌گیرد. دسته‌ای از افراد نیز برای کنجکاوی و ارزیابی خودشان با تصور اینکه با یکبار مصرف معتاد نمی‌شوند و گاهی حتی برای اینکه قدرت خودشان را به دیگران ابراز دارند، به مصرف مواد مخدر تن می‌دهند. احتمال معتاد شدن این افراد نیز بسیار است (زرگر و همکاران، ۱۳۸۷).

عدم ارتباط بین ویژگی‌های شخصیتی برون‌گرایی و روان‌نژندگرایی با گرایش به اعتیاد و مواد مخدر با نتایج پژوهش‌های اصغری و همکاران (۱۳۹۳)، باران اولادی و همکاران (۱۳۹۲)، بخشی‌پور و همکاران (۱۳۸۷)، زرگر و همکاران (۱۳۸۷)، فرانکوئیس، آریوکامبم و تیگنول (۲۰۰۰) و علیلو و همکاران (۱۳۸۸) ناهمسو است.

ویژگی‌های شخصیتی از عوامل مهم سبب‌شناختی در گرایش به رفتارهای پرخطر از جمله مصرف سیگار، الکل، مواد مخدر و فعالیت‌های جنسی ناایمن بشمار می‌روند لذا با توجه به اینکه اکثر دانشجویان در دانشگاه‌ها را افراد جوان تشکیل می‌دهد و این قشر در معرض خطر اعتیاد و مصرف مواد مخدر می‌باشند، لذا توجه به ابعاد روان‌شناختی در باب گرایش به اعتیاد تاثیر مهمی در پیشگیری از وقوع آن دارد.

درمجموع براساس نتایج این پژوهش پیشنهاد می‌شود از طریق برگزاری کارگاه‌های آموزشی مهارت‌های زندگی، شایستگی‌های اجتماعی و مهارت‌های زندگی دانشجویان مانند مهارت‌های تصمیم‌گیری، حل مسئله، برقراری ارتباطات مؤثر، مهارت مقاومت و کنترل استرس ارتقا پیدا کند. اطلاع‌رسانی صحیح و مناسب به دانشجویان در مورد عوارض مصرف الکل، سیگار و سایر مواد مخدر و روان‌گردانها از طریق برگزاری

کارگاه‌های آموزشی، سخنرانی، تبلیغات؛ افزایش فعالیت‌های سرگرمی و تفریحی با تمرکز بر تفریحات سالم؛ بهره‌مندی و آموزش افرادی که توانایی تاثیرگذاری بر رفتار دانشجویان را دارند مانند اعضای هیئت علمی دانشکده‌ها، کارمندان، فعالین دانشجویی، کارمندان بخش مشاوره و سلامت دانشگاه؛ شناسایی دانشجویان در معرض خطر و ارائه خدمات مشاوره‌ای و مداخله‌گرانه و ایجاد بستری مناسب برای پیشگیری از گرایش آنها به رفتار های پرخطر از جمله اقداماتی است که در این راستا می‌توان انجام داد.

منابع

- اسلام دوست، ثریا (۱۳۸۶). *اعتیاد (سبب شناسی و درمان)*. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور
- اصغری، فرهاد؛ قاسمی، جوینده؛ رضا و قاری، ملیکا (۱۳۹۳). نقش سلامت خانواده اصلی و ویژگی‌های شخصیتی در آمادگی اعتیاد دانشجویان دختر، *فصلنامه انتظام اجتماعی*، ۶(۴)، ۴۷-۶۴
- باران اولادی، صادق؛ نویدیان، علی و کاوه فارسانی، ذبیح الله (۱۳۹۲). بررسی رابطه اعتیاد پذیری با ویژگی‌های شخصیتی، هم‌نوایی و جنسیت دانش آموزان پیش دانشگاهی، *مجله دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد*، ۱۵(۲).
- بخشی پوررودسری، عباس؛ محمود علیلو، مجید و ایرانی، سیدسجاد (۱۳۸۷). مقایسه ویژگی‌ها و اختلالات شخصیت و راهبردهای مقابله‌ای معنادان خود معرف و گروه معنادان بهنجار. *مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران*، ۱۴(۳).
- خرمایی، فرهاد و فرمانی، اعظم (۱۳۹۳). بررسی شاخص‌های روانسنجی فرم کوتاه پرسشنامه پنج عامل بزرگ شخصیت. *روشها و مدل‌های روان‌شناختی*، ۴(۱۶)، ۲۹-۳۹.
- زرگر، یداله؛ نجاریان، بهمن و نعامی، عبدالرضا (۱۳۸۷). بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی، نگرش مذهبی و رضایت زناشویی با آمادگی به اعتیاد در کارکنان یک شرکت صنعتی در اهواز، *مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز*، ۱۵(۱۰)، ۹۹-۱۲۰.
- علیلو، مجید محمود؛ زینالی، شیرین؛ اشرفیان، پروانه و صمدی‌راد، بهرام (۱۳۸۸). بررسی روان رنجوری، برون‌گرایی و تکانش‌ورزی و هیجان‌خواهی در معنادان دارای رفتارهای کم‌خطر و افراد سالم. *فصلنامه علمی پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز*، ۴(۱۴).
- Franques, P., Auriacombe, M., & Tignol, J. (2000). Addiction and personality. *L'Encephale*, 26(1), 68-78.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (2004). A contemplated revision of the NEO Five-Factor Inventory. *Personality and individual differences*, 36(3), 587-596.
- Nazari, M. A. (2000). *The role of advertising in Attitude change of students toward addiction of Region 16 in Tehran. Unpublished dissertation*, Tehran: Faculty of psychology: University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences.
- Polimeni, A. M., Moore, S. M., & Gruenert, S. (2010). MMPI-2 profiles of clients with substance dependencies accessing a therapeutic community treatment facility. *Sensoria: A Journal of Mind, Brain & Culture*, 6(1), 1-9.
- Wagner, K. V. (2012). *The "Big Five" Personality Dimensions*. Available at <http://psychology.about.com>